КЗ КОР

КИЇВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ АРХЕОЛОГІЧНИЙ МУЗЕЙ

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ НА КИЇВЩИНІ

Матеріали

І обласної наукової конференції

24-25 жовтня 2011 року

Трипілля - 2012

Археологічні дослідження на Київщині. Матеріали І обласної наукової конференції 24-25 жовтня 2011 року. - Трипілля, 2012. - 180 **с**

Уже понад століття тривають археологічні дослідження на Київщині. За цей час неодноразово змінювалися її адміністративні межі, створювалися нові музеї, працювали десятки експедицій. Процес досліджень триває і досі, кожен сезон приносить нові, часом несподівані відкриття. Збірка матеріалів І обласної науково-практичної конференції, яка пройшла 24-25 довтн 2011 року в Трипіллі, у приміщенні музею, яке стоїть на історичному місці — в центрі Посадової Гори, де колись височіли стіни літописного міста Треполя, присвячена археологічним дослідженням на Київщині — і тим, що мали місце у найближчі роки і тим, що були завершені десятиліття тому.

У збірці наукових праць широко представлені матеріали з історії археологічної науки, польових досліджень пам'яток різних періодів — неоліту, трипільської культури, бронзового та раннього залізного віку, рубежу ер та середньовіччя. Статті підготовані співробітниками Обласного археологічного музею, а також учасниками конференції — дослідниками з музеїв Київської області та Інституту археології НАН України.

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ НА КИЇВЩИНІ.
МАТЕРІАЛИ І ОБЛАСНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ 24-25 жовтня 2011 року.

Наукове видання

Друкується за постановою Вченої Ради КЗ КОР Київський обласний археологічний музей

Редакційна колегія:

Конвалюк Н. В., директор Київського обласного археологічного музею;

Відейко М. М., заступник директора Київського обласного археологічного музею

О.В. ЮРЧЕНКО

МОГИЛЬНИК ЧЕРНЯХІВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В С. ЛЕЦЬКИ НА ПЕРЕЯСЛАВЩИНІ

На Переяславщині відомо шість могильників черняхівського типу. Публікація присвячена локалізації могильника пізньоримського часу виявленого в с. Лецьки.

Ключові слова: *с. Лецьки, могильник, черняхівська культура, провінційно-римський тип.*

На Переяславщині відомо шість могильників черняхівського типу. Одні з яких досить відомі, завдяки своїй дослідженості (м. Переяслав-Хмельницький, с. Соснова), інші досліджені частково, а то й зовсім не досліджені (м. Переяслав-Хмельницький: музей просто неба та ур. Оболонь, **с** Гречаники ур. Поділ, с. Дениси) (Бузян, Буйлук, Товкайло 1989, с. 10; Гончаров, Махно 1957; Колибенко, Колибенко 2005, с. 305; Магомедов, Абашина, Солтис 2003, с. 54; Махно, Сикорский 1989; Махно, Сікорський 1976; Сікорський, Савчук 1971, с. 143).

У 1968 р. під час риття ями погреба на глибині до 2,0 м від сучасної денної поверхні знайдено поховання за обрядом інгумації в садибі О. Ф. Набок, по вул. Мостового, 2 в с. Лецьки Переяслав-Хмельницького району Київської області. Зі слів власниці садиби, яка була очевидцем розкриття поховання, кістки скелета мали малі розміри і напевно належали дитині, а також підтвердилася наявність поховального інвентаря.

Завдяки ініціативі директора Лецьківської с/ш В.Т. Канівця, предмети з поховання вціліли, а на місце знахідки викликано наукових співробітників ПХДІМ. Безпосередньо обстеженнями пам'ятки займався А.П. Савчук, котрий разом з М.І. Сікорським опублікував матеріали у статті "Переяславщина напередодні Київської Русі" (Сікорський, Савчук 1971, с. 143-144). Під час роботи Переяслав-Хмельницької археологічної експедиції (далі ПХАЕ) в 1979 р., місце повторно обстежили Є.В. Махно і Г.М. Бузян, про що відмічено в звіті (Сикорский, Махно, Бузян 1979, **с** 63). В подальшому, інформація про поховання фігурувала у каталогах археологічних пам'яток, фактично вона дублювалася з вище наведених джерел (Колибенко 1994, с. 113; Магомедов, Абашина, Солтис 2003, **с** 52). Спільною особливістю в джерелах є те, що основною прив'язкою виступає сусіднє Лецькам **с** Вінинці, що являється помилкою, виходячи із сучасного адміністративно-територіального устрою, оскільки вул. Мостового проходить лише по території с. Лецьки

Саме місце знахідки займає підвищення лівого берега р. Броварки (місцева назва Супротивка), за 305 м на південь та за 690 м на захід від ріки, а також за 85 м на південний захід від будинку школи і за 34 м на південний захід від будинку сільської ради. Місце поховання позиціоноване J^{P}S-навігатором з відповідними координатами: 50° 01′ 08.58″ північної широти і 31° 36′ 44.06″ східної довготи.

З поховання походить сім предметів. Нині вони експонуються в Археологічному музеї НІЕЗ "Переяслав". Зупинимося на кожному з них.

Бронзовий пінцет з кільцевою голівкою, №А-27. Бранші пластинчасті, прямокутні із загнутими кінцями. Фіксуюче кільце в півтора оберти. Довжина - 5 см (рис. 1,7; рис. 2,7).

Бронзова копоушка, № А-28 (рис. 1, 6; рис. 2, 6). Довжина - 4,5 см. Пласка, прямокутна в перерізі. Робочий кінець розклепаний, інший загнутий для утворення вушка каплеподібної форми.

Мисочка кружальна, біконічна, з відбитим дном, №А-26 (рис. 1, 4; рис. 2, 4). Діаметр вінець - 14 см, діаметр бочка — 14,4 см, висота цілої частини — 6,1 см. Вінця злегка потовщені, підовальні, відігнуті назовні, колір черепка світло-коричневий, іноді з сірими плямами. Поверхня добре загладжена, керамічна маса з дрібними включеннями.

Кухлик кружальний, біконічний, з масивною петельчастою ручкою, №А-25 (рис. 1, 5; рис. 2, 5). Діаметр вінець — 7,5 см, діаметр бочка — 9 см, діаметр денця — 4,3 см. Висота — 8,1 см. Вінця підокруглі, відхилені назовні, верхня частина орнаментована неглибокою циркульною нарізкою. Нижня частина загладжена до лиску. Колір черепка чорний, на зламі коричневий. В керамічній масі дрібні включення.

Горщик кружальний, малий, опуклобокий, №А-22 (рис. 1, 1; рис. 2, 1). Діаметр вінець - 9,7 см, діаметр бочка — 11,5 см, діаметр денця — 6 см. Висота — 11,9 см. Вінця округлі, відхилені назовні. З середини стінка навколо денця рельєфно потовщена. Денце слабко увігнуте. Поверхня шерехато-ніздрювата, місцями нерівна. Черепок сірий, в керамічній масі домішка шамоту та дрібних включень.

Горщик кружальний, малий, опуклобокий, з відбитими вінцями, №А-23 (рис. 1, 3; рис. 2, 3). Діаметр бочка - 9,3 см, діаметр денця - 5,2 см, висота без вінець - 8,5 см. Денце має закраїну, з середини стінка навколо нього рельєфно потовщена. Поверхня шерехата, черепок сірий, в керамічній масі домішка шамоту та дрібних включень. В публикації М.І. Сікорського і А.П. Савчука його зображено цілим, те ж саме бачимо в каталозі черняхівських пам'яток (Магомедов, Абашина, Солтис 2003, с. 52, рис. 9, 6; Сікорський, Савчук 1971, с. 144, рис. 3, 6). Але як свідчить фондова документація, посудина в момент передачі до музею була вже пошкоджена, тому на малюнку вона зображена у "реконструйованому" вигляді.

Горщик кружальний, мініатюрний, опуклобокий, №А-24 (рис. 1, 2; рис. 2, 2). Діаметр вінець - 8,3 см, діаметр тулуба — 9,3 см, діаметр денця — 4 см, висота

— 9,9 см. Вінця округлі, відхилені назовні. Дно із закраїною, зовні увігнуте, а з середини, в центрі має випуклість З середини, стінка навколо денця рельєфно потовщена. Поверхня шорстка, в керамічній масі дрібні включення.

Як бачимо, з п'яти знайдених у поховані посудин в літературі зазначено тільки про чотири (Магомедов, Абашина, Солтис 2003, с. 52, рис. 9; Сікорський, Савчук 1971, с. 144, рис. 3]. Миска з незрозумілих причин "випала" із загальної кількості знахідок.

У фондах НІЕЗ "Переяслав" зберігається колекція підйомних знахідок, зроблених А.П. Савчуком у 1969 р. коло садиби А. Дзюби, яка знаходься поруч, північно-західніше місця поховання. Окрім незначної за кількістю групи уламків посуду XVIII-XIX ст., колекція містить фрагменти кераміки провінційно-римського типу, аналогічного посудинам з поховання: 3 вінця, 16 стінок (10 шорстких і 6 лощених), 8 денець, 1 маловиразний лощений уламок оранжево-цегляного випалу, прикрашений відтисками зубчастого коліщатка (рис. 3). Кераміка переважно сіроглиняна, рідше трапляється коричневого і чорного випалу. Вона швидше за все, може слугувати індикатором зруйнованого поховання чи групи поховань поблизу виявленого, а все це разом вказує на існування грунтового могильника пізньоримського часу.

Площу могильника на даний час важко встановити: місце зайняте садибами, фруктовими деревами, поруч проходить вулиця. Не виключається можливість продовження його через вулицю, на схід, північний схід, в бік школи, сільської ради та розміщених поруч неї садиб. На це вказує хоча б повна відсутність будь-якого підйомного матеріалу південно західніше місця локалізації, що підтверджувалося ще розвідками ПХАЕ тридцять років тому (Щоденник 1979, с. 24). Знахідка стінки сіроглиняної посудини провінційно-римського типу на південний схід від поховання може свідчити на користь продовження могильника у тому напрямку (Сикорский, Махно, Бузян 1979, с. 64). Сьогодні можна говорити про площу 50х30 м, яка в подальшому, по мірі накопичення нових фактів, буде поточнюватися.

Впродовж 1979-2011 рр. район сс. Лецьки, Вінинці та Пологи-Чобітьки неодноразово вивчався археологами НІЕЗ "Переяслав". Окрім відомого нам могильника тут зафіксовано дванадцять пам'яток III-першої половини V ст. (рис. 4). Вони тяжіють до призаплавних ділянок обох берегів Броварки. Спираючись на працю М.В.Роздобудька, де розглядається питання датування пам'яток пізньоримського часу Переяславщини, хронологічно їх можна розділити на дві групи (Роздобудько 2008, с. 17-23). Першу, ранню - переважно малі за площею пам'ятки з виключно київськими матеріалами і незначною кількістю матеріалів черняхівського типу або з повною їх відсутністю: Вінинці 1 (100% київ і 0% черняхів), Вінинці 2 (98% київ і 2% черняхів), ур. Сковорода (94% київ і 6% черняхів), ур. Переходенка (89% київ і 11% черняхів), ур. Жуликівщина (100% київ і 0% черняхів), ур. Береги (94% київ і 6% черняхів). Другу, пізню — пам'ятки з типовим черняхівським матеріалом і відповідно малою кількістю київських знахідок. Великі за площею поселення, інколи скупчуються по обох берегах ріки, одне навпроти одного: Вінинці, ур.ур. Соломка і Кучерське (6% київ і 94% черняхів), ур. Загребелля (9% київ і 91% черняхів); Лецьки, ур. Левада (4% київ і 96% черняхів); Пологи-Чобітьки, Солонці 1 (34% київ і 66% черняхів), Солонці 2 (21% київ і 79% черняхів). Про більш молодший вік поселень другої групи додатково свідчать знахідки на пам'ятці Солонці 2: двочленна арбалетна воїнська фібула IV ст. та уламок кістяної пірамідальної підвіски. Саме до цієї групи поселень близький в часі вище згаданий могильник. Окремо слід сказати про пам'ятку в ур. Тупиківщина. Зібраний тут керамічний матеріал не чисельний в силу недостатнього обстеження, але засвідчує груболіпний київський посуд та кружальний провінційно-римський (42% київ і 58% черняхів). Останній переважає, хоча й не в значній мірі.

Таким чином відрізок середньої течії р. Броварки був щільно заселений у пізньоримський час, а даний могильник є першою (і мабуть ще не останньою) пам'яткою такого типу, виявленою на цій території. Отже, виявлений у 1968 р. могильник слід прив'язувати до с. Лецьки, а не до с. Вінинці, як помилково вважалося раніше.

А.В.Юрченко

МОГИЛЬНИК ЧЕРНЯХОВСЬКОЙ КУЛЬТУРЫ В С. ЛЭЦЬКЫ НА ПЕРЕЯСЛАВЩИНЕ

Резюме

Статья посвящена локализации могильника позднеримского времени (черняховская культура) открытого в с Лэцьки Переяслав-Хмельницкого района Киевской области, материалы хранятся в фондах заповедника. Исследование показало, что среднее течение р. Броварки было плотно заселено в позднеримское время, а именно в III- первой половине V века.

Yurchenko O.V.

THE GRAVE-DIGGER OF THE CHERNIAHIVSKA CULTURE IN LETSKY VILLAGE ON PEREYASLAV-KHMELNYTSKY DISTRICT.

Resume

The localization of grave-digger of late roman time in Letsky village is described in the article.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Бузян Г.М., Буйлук М.М., Товкайло М.Т. Звіт Переяслав-Хмельницької археологічної експедиції за 1989 р. // НА ІА НАНУ. - 1989/84. - 44 с

Гончаров В.К., Махно Є.В. Могильник черняхівського типу біля Переяслава-Хмельницького // Археологія. — 1957.-Т.XI.-С.127-144.

Колибенко О.В. Перелік пам'яток по населених пунктах Переяслав-Хмельницького району // Історія та культура рідного краю (матеріали на допомогу вчителям та учням). — Переяслав-Хмельницький, 1994. — Ч.1. — С.107-120.

Колибенко О.В., Колибенко О.В. Археологічні дослідження в ур. Оболонь на південно-східній околиці Переяслава // Проблеми археології Середнього Подніпров'я: до 15-річчя заснування Фастівського державного краєзнавчого музею. - К.-Фастів, 2005. - С.301-313.

Магомедов Б.В., Абашина Н.С., Солтис О.Б. Пам'ятки черняхівської культури в Київській області. Археологічна карта. - К.: Вид. дім "Академперіодика" НАН України. - 2003. - 118 с

Махно Е.В., Сикорский М.И. Могильник черняховской культуры у с. Соснова на Левобережье Днепра // Kultura welbarska w mlodszym okresie rzymskim. - T.II. - Lublin, 1989. - S.249-262.

Махно Є.В., Сікорський М.І. Новий могильник черняхівської культури у Переяславі-Хмельницькому // Дослідження з слов'яно-руської археології. - К.: Наукова думка. - 1976. - С.95-100.

Роздобудько М.В. Ранньослов'янські пам'ятки Переяславського Лівобережжя першої половини І тис. до н.е. // Наукові записки з української історії. — Переяслав-Хмельницький — 2008. — Вип.20. — С. 14-25.

Сикорский М.И., Махно Е.В., Бузян Г.Н. Отчет о работе Переяслав-Хмельницкой археологической экспедиции за 1979 г. // НА ИА НАНУ. - 1979/119. - 79 с

Сікорський М.І., Савчук А.П. Переяславщина напередодні Київської Русі // Середні віки на Україні. — К.: Наукова думка, 1971. - Вип.1. - С.140-147.

Щоденник розвідок Переяслав-Хмельницької археологічної експедиції за 1979 р. // Архів н/д відділу "Археологічний музей". - 1979/197 - 46 с

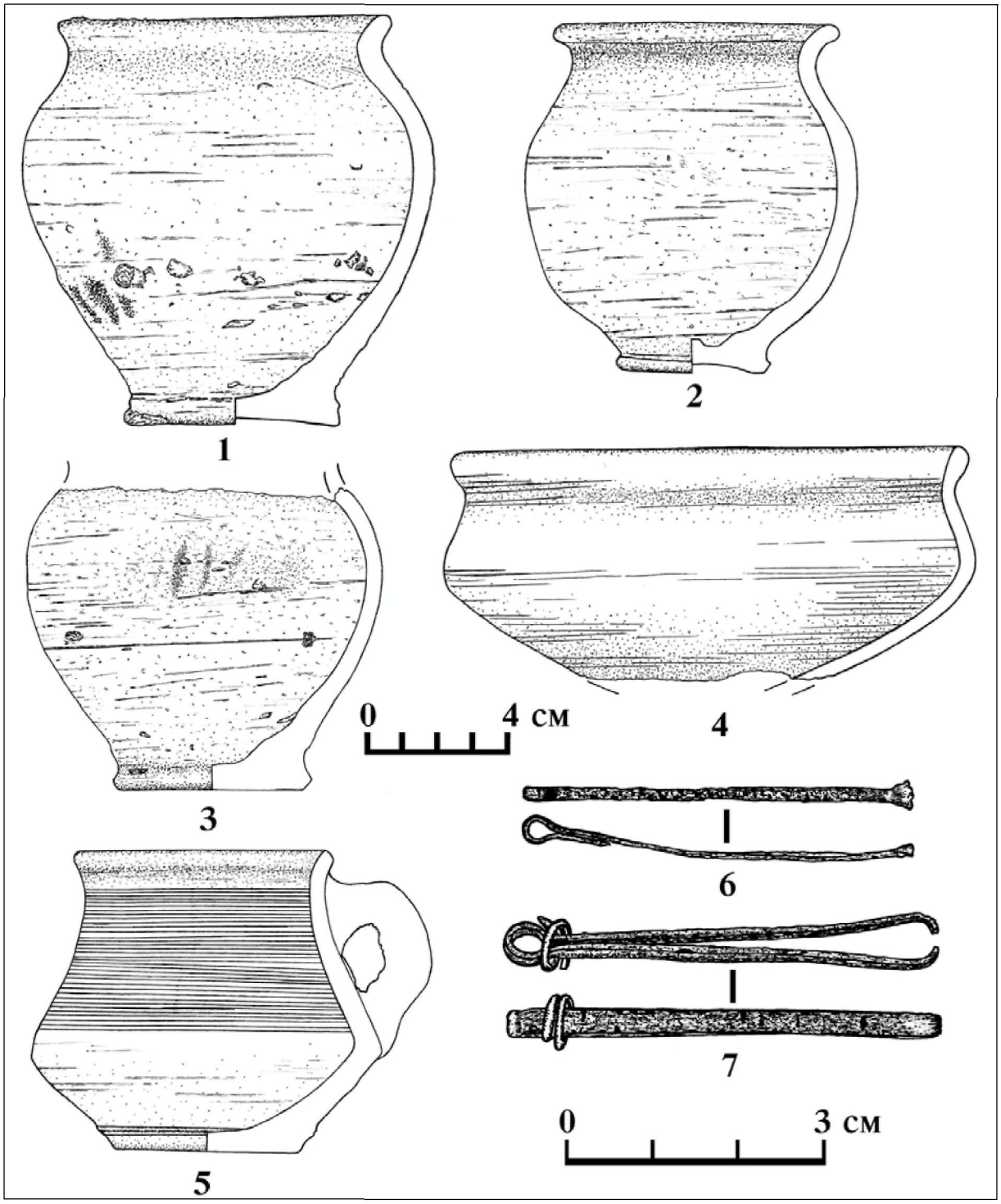

Рис.1. Матеріалы з раскопок могильника у с. Лецьки

Рис.2. Матеріалы з раскопок могильника у с. Лецьки

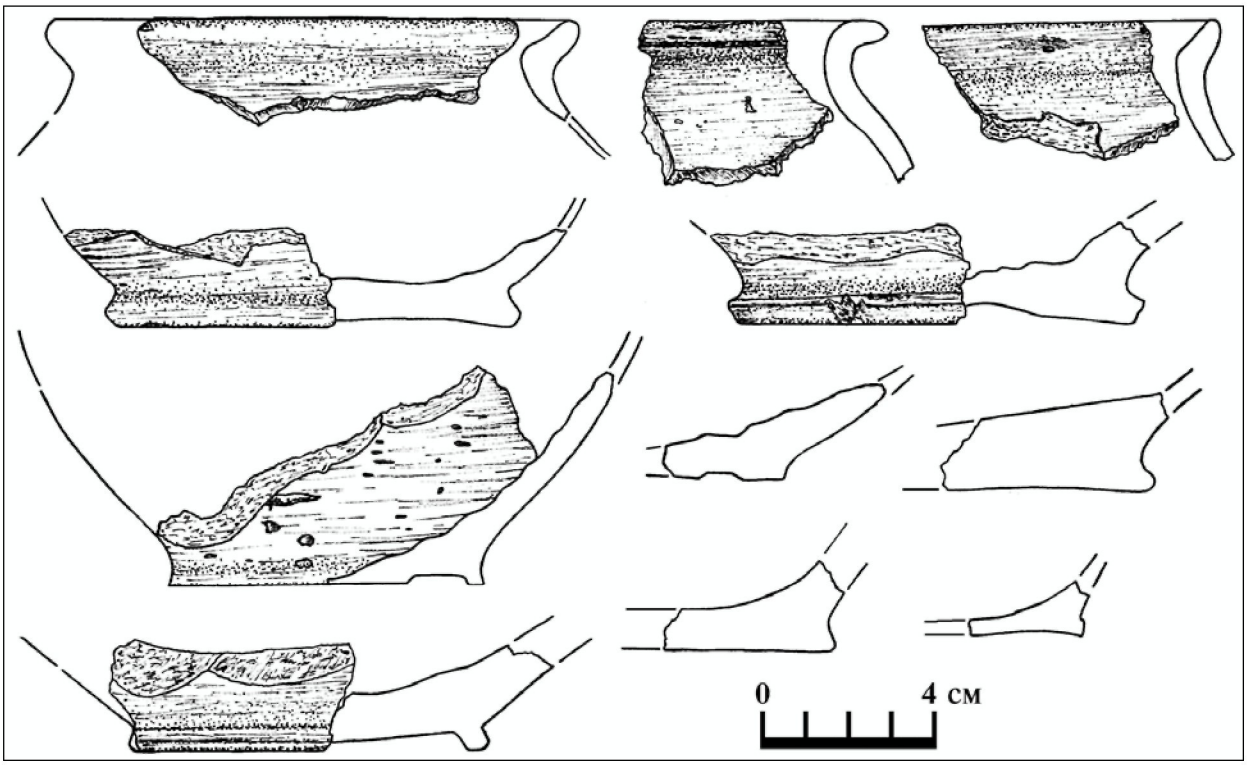

Рис.3. Підйомний матеріал з с. Лецьки

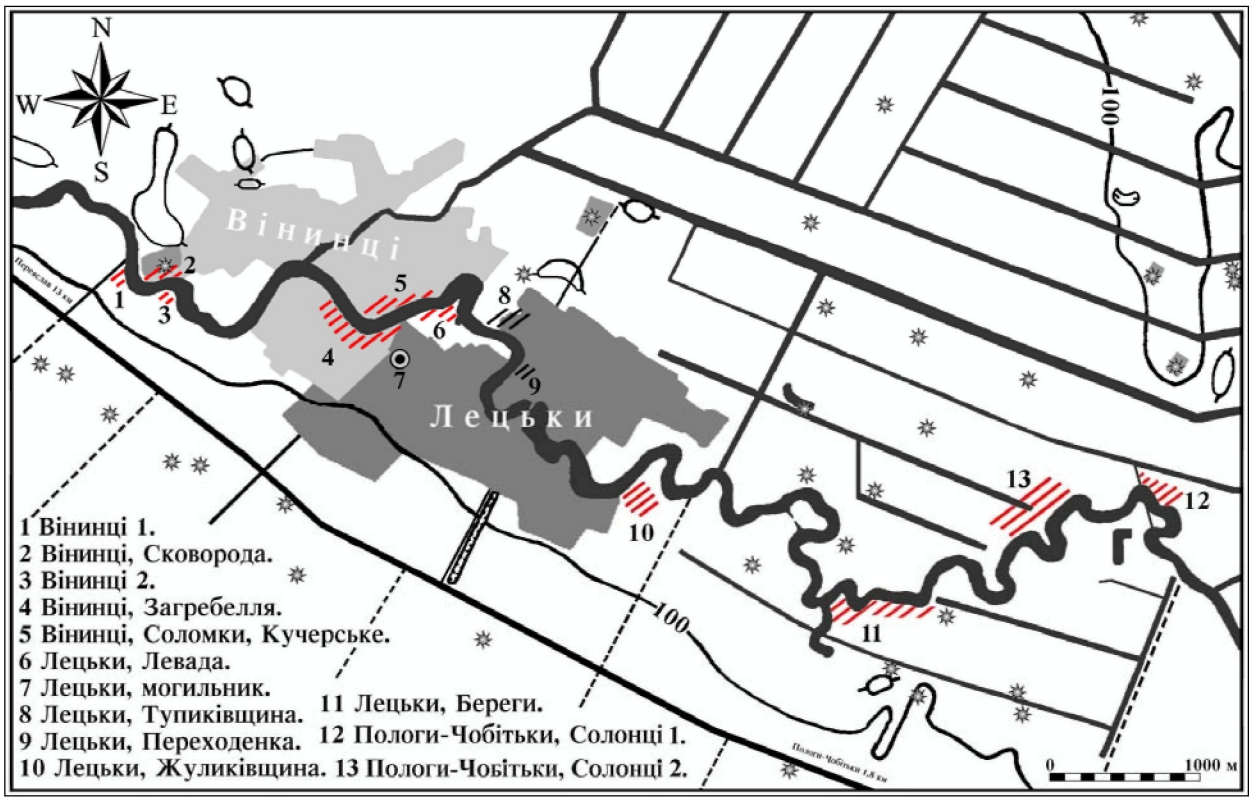

Рис.4. Схема розташування пам'яток пізньоримського часу у районі с. Лецьки

ЗМІСТ

Бурдо Н. Б. (Інститут археології НАН України)
Антропоморфна пластика трипільських пам'яток Середнього Подніпров'я, *3*

Лысенко С. С. (Інститут археології НАН України)
Реконструкция погребального убранства бронзового века, *21*

Лысенко С. Д. (Інститут археології НАН України)
Неизвестный памятник эпохи бронзы Киевщины , ***31***

Лысенко С. Д. **Переверзев С. В.** (Інститут археології НАН України)
Материалы эпохи бронзы у с. Романков (по материалам исследований 2009 г.), *33*

Роздобудько М.В. (Археологічний музей НІЕЗ «Переяслав»)
Кераміка білогрудівського типу з пам'яток доби пізньої бронзи
Переяславського лівобережжя, ***42***

Пичкур Е.В., Лысенко С.Д (Інститут археології НАН України)
Шидловкий П.С. (Киевский Национальный университет имени Т. Шевченко)
Памятники трипольской культуры и эпохи бронзы левобережья Нижнего Подесенья
(по материалам археологических разведок), ***49***

Юрченко О.В. (НІЕЗ "Переяслав")
Могильник черняхівської культури в с.Лецьки на Переяславщині, ***73***

Тетеря Д. А., **Колибенко** О.В. (Музей трипільської культури НІЕЗ «Переяслав»),
Товкайло М. Т. (Інститут археології НАН України)
Дослідження фортифікаційних споруд давнього Переяслава в 2010 р., ***79***

Колибенко О. В. (Музей трипільської культури НІЕЗ «Переяслав»)
Археологічні дослідження на місці дитинця Переяславля-Руського у 2011 році, ***89***

Козюба В. К. (Інститут археології НАНУ)
Використання аерофотозйомки часів ІІ світової війни для вивчення городищ Середнього
Подніпров'я, ***95***

Бузян Г. М. (Археологічний музей НІЕЗ «Переяслав»)
Давньоруські курганні могильники східної Переяславщини, ***106***

Артемова Н. І., Книш Г. Л. (КЗ КОР КОАМ)
Археологічні матеріали з Киселівки (Трипілля), ***125***

Маняка О.В. (КЗ КОР КОАМ)
Археологічні матеріали та історична топографія літописного Треполя , ***130***

Капустін К. М. (Інститут археології НАН України)
Неукріплені поселення Київщини у другій половині XIII-XV ст., ***134***

Грянка Т. І. (відділення КЗ КОР КОАМ музей Козаччини с. Германівка)
Археологічні пам'ятки села Германівка, ***143***

Зелінська Г. К. (відділення КЗ КОР КОАМ, Археолого краєзнавчий музей с. Копачів)
Археологічні пам'ятки у с. Копачеві, ***147***